

Modeling the effects of Barkat Foundation microcredits on the social-economic development of rural areas of Khuzestan province

Nabiullah Hosseini Shah Paryan^{1*}, Mostafa Bandari², Bahman Sadrnia³

1.Facilitator of community-oriented employment creation projects

2.Provincial executive of community-oriented employment creation projects

3.Facilitator of community-oriented employment creation projects

Received Date: 09 May 2024 Accepted Date: 19 June 2024

Abstract

Background and Aim: In the last few decades, one of the policies that has been taken into consideration by the statesmen as a tool for empowering the villagers is microcredits. These credits, if properly invested, can guarantee sustainable rural development. In recent years, Barkat Foundation has started its activity towards the removal of deprivation and economic-social empowerment of deprived areas of the country by granting micro credit. Therefore, this research was conducted in order to model the effects of Barkat Foundation's microcredits on the social-economic development of the rural areas of Khuzestan province.

Methods: This research is theoretical-applicative in nature and its study method is descriptive-analytical. The method of collecting information is survey-library. The statistical population of the research includes people living in the villages of Izeh, Masjid Suleiman, Lali, Endika and Dezpart cities who have used the microcredits of the Barkat Foundation, and according to their number, the sample size was estimated to be 340 people. Paired t-test, stepwise regression and simple t-test were used to analyze the data. The research results showed that there is a significant difference between before and after receiving the facility.

Findings and Conclusion: The results of multivariable regression also showed that Barkat Foundation's actions created 86% positive changes in rural areas. The index of managerial ability with beta value of 0.430, economic welfare with 0.316 and business development with beta of 0.276 have received the most influence from microcredits. Finally, the results of the simple t-test show that microcredits have had the greatest impact on agricultural and animal husbandry occupations, technical occupations, and farming, respectively.

Key words: microcredits, Barkat Foundation, social-economic development, Khuzestan province.

* **Corresponding Author :** nabi.hosseini12@gmail.com

Cite this article: Hosseini Sah Parian, N., Bandari, M., & Sadrniya, B. (2024). Modeling the effects of Barkat Foundation microcredits on the social-economic development of rural areas of Khuzestan province. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*,108-122.

مدلسازی اثرات اعتبارات خرد بنیاد برکت بر توسعه اقتصادی - اجتماعی مناطق روستایی استان خوزستان

نبی‌الله حسینی شه‌پریان^{۱*}، مصطفی باندری^۲، بهمن صدرنیا^۳

۱. تسهیلگر طرح‌های اشتغال‌زایی اجتماع‌محور

۲. مجری استانی طرح‌های اشتغال‌زایی اجتماع‌محور

۳. تسهیلگر طرح‌های اشتغال‌زایی اجتماع‌محور

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰

چکیده

زمینه و هدف: در چند دهه‌ی اخیر، یکی از سیاست‌هایی است که از سوی دولتمردان به‌عنوان ابزاری برای توانمندسازی روستاییان مورد توجه قرار گرفته، اعتبارات خرد است. این اعتبارات در صورت سرمایه‌گذاری درست می‌تواند تضمین‌کننده توسعه پایدار روستایی باشد. بنیاد برکت با اعطای اعتبارات خرد در طی سال‌های اخیر فعالیت خود را در جهت محرومیت‌زدایی و توانمندسازی اقتصادی - اجتماعی مناطق محروم کشور آغاز نموده است. لذا این تحقیق به منظور مدلسازی اثرات اعتبارات خرد بنیاد برکت بر توسعه اقتصادی - اجتماعی مناطق روستایی استان خوزستان، صورت گرفته است.

روش تحقیق: این پژوهش از نظر ماهیت، نظری - کاربردی و روش مطالعه آن توصیفی - تحلیلی است. شیوه‌ی گردآوری اطلاعات پیمایشی - کتابخانه‌ای است. جامعه آماری تحقیق شامل متقاضیان استفاده از اعتبارات خرد روستایی در شهرستان‌های ایذه، مسجدسلیمان، لالی، اندیکا و دزپارت می‌باشد که باتوجه به تعداد آنها حجم نمونه ۳۴۰ نفر برآورد شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های t زوجی، رگرسیون گام‌به‌گام و آزمون t ساده، استفاده شد.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: نتایج تحقیق نشان داد تفاوت معناداری بین قبل و بعد از دریافت تسهیلات وجود دارد. نتایج رگرسیون چندمتغیره نیز نشان داده که اقدامات بنیاد برکت ۸۶ درصد تغییرات مثبت در مناطق روستایی ایجاد کرد. شاخص توانمندی مدیریتی با مقدار بتا ۰/۴۳۰، رفاه اقتصادی با ۰/۳۱۶ و توسعه کسب‌وکار با بتای ۰/۲۷۶ بیشترین تأثیر را از اعتبارات خرد پذیرفته‌اند. در نهایت نتایج آزمون t ساده گویای آن است که اعتبارات خرد به ترتیب بیشترین تأثیر را بر رسته‌های شغلی کشاورزی و دامپروری، مشاغل فنی و زراعت، داشته است.

کلید واژه‌ها: اعتبارات خرد، بنیاد برکت، توسعه اقتصادی - اجتماعی، استان خوزستان.

* نویسنده مسئول: nabi.hosseini12@gmail.com

ارجاع به این مقاله: حسینی شه‌پریان، نبی‌الله، باندری، مصطفی، صدرنیا، بهمن. (۱۴۰۳). مدلسازی اثرات اعتبارات خرد بنیاد برکت بر توسعه اقتصادی - اجتماعی مناطق روستایی استان خوزستان. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۵(۲)، ۱۰۸-۱۲۲.

مقدمه و بیان مسأله

امروزه نواحی روستایی در کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته با چالش‌هایی همچون، کاهش جمعیت، فقر، بیکاری، ضعف و کمبود امکانات و خدمات رفاهی و مهاجرت سیل‌آسا و بی‌رویه روستائیان به سوی شهرها در جهت یافتن کار و زندگی بهتر، عدم امنیت غذایی، قرار گرفتن عمده جمعیت در حاشیه و.. مواجهه هستند (Karimzadeh et al, 2019: 60).

نواحی روستایی کشورمان نیز از این قاعده مستثنی نیستند و با مشکلات فراوانی روبرو هستند و عدم رسیدگی به این مشکلات، آینده روستاها که بخش زیادی از جمعیت را در خود جای داده‌اند، را به خطر می‌اندازد (Salehi Kakhki et al, 2019: 70). باتوجه به این مشکلات، توسعه روستاها در سال‌های اخیر بیشتر مورد توجه نظریه‌پردازان و برنامه‌ریزان و مدیران دولتی قرار گرفت و در تلاش هستند تا با استراتژی و راهکارهای جدید از معضلات و مسائلی که نواحی روستایی گریبان‌گیر آن هستند، بکاهند (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵: ۱).

یکی از استراتژی‌هایی که مورد توجه صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران برای از بین بردن فقر و کاهش بیکاری در کشورهای مختلف مورد توجه قرار گرفته است، تخصیص «اعتبارات خرد» است. اعتبارات خرد در سراسر جهان به‌عنوان ابزاری قدرتمند برای توسعه اقتصادی و ابزاری مهم در کاهش فقر روستایی شناخته شده است و در بسیاری از کشورهای جهان اعم از توسعه یافته و نیافته به‌عنوان بزار مهمی برای کاهش فقر تلقی شده است (عبدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۳). به عبارتی دیگر، امروزه اعتبارات خرد به‌عنوان رهیافتی کارآمد، نقش مهمی در دستیابی به معیشت پایدار و برقراری نظام پایداری اقتصادی در نواحی روستایی ایفا می‌کند. این نوع از اعتبارات، یکی از مؤثرترین ابزارهای مقابله با فقر از طریق خوداشتغالی می‌باشد که توانسته در پنج قاره‌ی جهان و تقریباً در تمام کشورها مورد قبول همگانی قرار گیرد (احمدآبادی، ۱۳۹۳: ۳).

بررسی‌ها نشان می‌دهد، اعطای اعتبارات خرد به فقرای روستایی توانسته است، ارتقای تولید و مصرف، فراهم کردن ابزار معیشت پایدار و افزایش درآمد آن‌ها را به دنبال داشته باشد (یگانه محمدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۳۴). از اینرو، با توجه به ابعاد توسعه پایدار، برنامه‌ریزی توسعه روستایی در چارچوب بعد اقتصادی باید بر تأمین معیشت و درآمد پایدار، در چارچوب بعد اجتماعی باید بر بهبود سطح زندگی و در چارچوب بعد بوم‌شناختی باید بر حفظ و احیای محیط زیست تأکید داشته باشد. اما روند کاهشی وضعیت اقتصادی جامعه‌های روستایی، گسترش تنگدستی و بیکاری و مواردی از این گونه نشان می‌دهند که در عمل، برنامه‌ریزی و هدف‌های حیاتی توسعه پایدار در ناحیه‌های روستایی با دشواری روبرو است (ثانی‌حیدری و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۲). بنابراین، توسعه پایدار روستایی بایستی با اتکا به امکانات و فناوری‌های موجود شکل یابد، یعنی از نظر فنی مناسب، از نظر اقتصادی توجیه پذیر، از نظر اجتماعی قابل قبول و از نظر محیطی مطلوب باشد (Afrakhte et al, 2013: 21).

بعد از وقوع انقلاب اسلامی در کشورمان نهادها و سازمان‌های مختلفی اقدام به اجرای برنامه‌هایی جهت کاهش فقر در نواحی روستایی کردند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به کمیته امداد امام خمینی (ره)، بانک کشاورزی و صندوق کارآفرینی امید، اشاره کرد. علی‌رغم تلاش‌های صورت گرفته توسط نهادهای مذکور از جمعیت روستایی روزبه‌روز کاسته شد. به طوری که جمعیت روستانشین از ۶۸ درصد در سال ۱۳۳۵ به حدود ۲۶ درصد در سال ۱۳۹۵، کاهش یافته است. این موضوع نشان دهنده آن است که تلاش‌ها و سیاستگذاری‌هایی که تاکنون در حوزه توسعه روستایی صورت گرفته است بر ایجاد اشتغال پایدار و افزایش سطح درآمد روستائیان و ساکنین محروم یا مؤثر نبوده و یا کم اثر بوده است.

یکی از نهادهایی که در چند سال اخیر در زمینه اعتبارات خرد فعالیت داشته است، بنیاد برکت وابسته به ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)، است. بنیاد برکت هدف اصلی خود را توسعه کسب‌وکارهای پایدار و توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی جوامع محروم باتوجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی مناطق روستایی قرار داده است. بنیاد برکت با تدوین «چارچوب مفهومی توسعه مناطق محروم و روستایی» که مبتنی بر مبانی علمی و تجربیات بین‌المللی الگوهای توسعه و نیز توجه به نقاط قوت و ضعف‌ها مناطق روستایی و محروم است،

سعی دارد با برنامه‌ای مشخص و در گام‌هایی عملیاتی به محرومیت‌زدایی از مناطق روستایی و ایجاد اشتغال پایدار در آن جامع بپردازد (کتاب سحاب، ۱۳۹۸: ۷-۸).

بخشی زیادی از مناطق روستایی استان خوزستان به دلیل وجود محرومیت‌ها و عدم توسعه‌یافتگی از سال ۱۳۹۸ تحت پوشش بنیاد برکت قرار گرفته‌اند. مناطق روستایی شهرستان‌های ایذه، مسجدسلیمان، لالی، اندیکا و دزپارت، که هدف تحقیق حاضر هستند، نیز از تسهیلات خرد بنیاد برکت بهره‌مند شدند و خدمات ارزنده‌ای جهت محرومیت‌زدایی این مناطق صورت گرفت. عمده فعالیت بنیاد برکت در این شهرستان‌ها، دامپروری، کشاورزی، خدمات فنی، گردشگری، کارگاه‌های تولیدی و... بوده است. بنابراین این تحقیق درصدد است تا اثرات اعتبارات خرد بنیاد برکت بر توسعه اقتصادی - اجتماعی مناطق روستایی شهرستان‌های مذکور را مورد بررسی قرار دهد.

مبانی نظری

تعاریف و مفاهیم اعتبارات خرد بر اساس مؤلفه‌های زیادی صورت می‌گیرد. بر مبنای میزان دریافت اعتبارات خرد به اعتباراتی گفته می‌شود که از نظر مبلغ اندک، در برخی به وام‌های کوچک چنددلاری و در مواردی به وام‌های چند هزاردلاری اعتبارات خرد گفته می‌شود. از نظر نحوه استفاده از اعتبارات نیز برای کاهش فقر و یا راه‌اندازی کسب‌وکار کوچک و عموماً خوداشتغالی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از نظر شرایط پرداخت، اعتباراتی است که قابلیت دستیابی به آن به‌سادگی امکان‌پذیر است (یگانه محمدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۳۵).

از نظر بانک جهانی^۱ هدف از اعطای اعتبارات به روستاییان کاهش فقر، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، پایداری زیست‌محیطی و فراهم کردن زمینه رفاه روستاییان است. بانک جهانی اعتبارات خرد را فرایندی می‌داند که طی آن خانوارهای فقیر اعتبارات را در یک دوره زمانی مشخص و با بازپرداخت در طولانی‌مدت و با استفاده از وثیقه‌های اجتماعی دریافت می‌کنند (Word bank, 2006:12). نظر سازمان یونسف اعتبارات خرد قرض‌های کوچکی هستند که در راستای توانمندسازی فقرا به آن‌ها اعطا می‌شود (UNCDF, 2006: 4).

اعتبارات خرد از مباحث عمده در اقتصاد نئولیبرال است که پس از تغییراتی در نظریه‌های اقتصادی و دیدگاه‌های توسعه به‌مثابه محرک‌های اقتصادی برای کشورهای در حال توسعه و کشورهای گرفتار مشکلات تورم و بیکاری فزاینده و توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد، کلید حل معما به شمار می‌رود و به دنبال شکست‌های اقتصادی و ناکامی در کاهش فقر به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه طی دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، کارگزاری‌ها و سازمان‌های بزرگ اعطاء کننده وام مانند USA ID, ODA-UK و بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول بیش از پیش بنگاه‌های خرد در توسعه را در قالب برنامه محوری سیاست نئولیبرال جهت کاهش فقر اتخاذ نمودند (بریمانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۲).

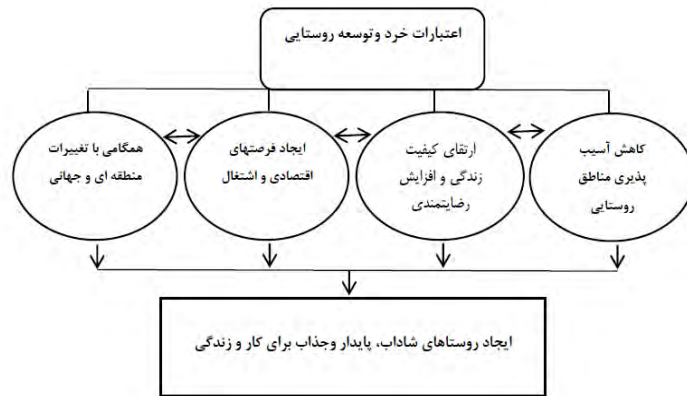
در کشورهای با درآمد سرانه‌ی پایین، پس انداز کم و فقدان دسترسی به اعتبارات، برای مردم محروم مشکل ایجاد می‌کند که بتوانند مشاغل خود اشتغال یا مشاغل مولد یا کسب و کارهای درآمدزا را به وجود آورند. در این کشورها، اعتبارات خرد برای محرومان به عنوان راه حلی برای کاهش فقر و توانمندسازی آنان است (Ganle et al, 2015: 17). امروزه این توافق وجود دارد که اعتبارات خرد برای مردم محروم، کلیدی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار است (UN, 2011, 152).

استراتژی اساسی توسعه کارآفرینی روستایی شامل: جذب کسب‌وکارها از مناطق دیگر، حفظ و توسعه کسب‌وکارهای موجود از طریق سیاست‌های حمایتی و حمایت از ایجاد کسب‌وکارهای جدید از دل خود مناطق روستایی است. یکی از راه‌های نیل به این هدف تأمین منافع مالی و اعتباری، به‌ویژه اعتبارات خرد و جهت‌دهی اصولی به آن در فرایند توسعه روستایی است. به این ترتیب سکونتگاه‌های

¹ . World Bank

² . UNICEF

روستایی را به مکان‌های شاداب، پایدار و جذاب برای کار و زندگی تبدیل می‌نمایند که هدف همه فرایندهای توسعه است (عبدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۶).

شکل ۱- رابطه اعتبارات خرد روستایی و توسعه روستایی مآخذ: عبدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۲.

بر اساس جدول ۱، می‌توان نقش اعتبارات خرد در فرایند توسعه روستایی را تحلیل نمود. در انگاره جدید توسعه سعی بر آن است تا جامعه هدف که فقرا و روستائینان هستند بتوانند از طریق سازماندهی و تشکل اجتماعی، توانمندی بیشتری را در عرصه اقتصادی بدست بیاورند و تأکید بر اعتبارات خرد از دو منظر مورد بازبینی قرار دارد از یکسو یک نهاد مالی اقتصادی به منظور واداشتن سرمایه های اقتصادی است و از سوی دیگر یک نهاد اجتماعی به منظور افزایش میزان مشارکت مردم در فرآیند اجتماعی شدن و تقویت ثروت اجتماعی است. در انگاره جدید، نقش اعتبارات خرد به عنوان عاملی که می‌تواند باعث توانمندسازی فقرای روستایی شده و زمینه های لازم برای دستیابی به توسعه پایدار را فراهم کند، دیده می‌شود (عبدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۸۵).

جدول ۱- انگاره قدیم و جدید توسعه روستایی و نقش اعتبارات خرد

ویژگی‌ها	انگاره قدیم	انگاره جدید
هدف	سرمایه‌گذاری، سوداگری سرمایه و سودآوری	توانمندسازی و رفع فقر از طریق به جریان انداختن سرمایه‌ها و ایجاد فرصت اشتغال
مخاطبین	تولیدکنندگان و کشاورزان بزرگ	روستاییان و فقرا
منابع مالی	منابع دولتی و بازار سرمایه بیرونی و شهری	منابع محلی و پس‌اندازی خرد مردم محلی
شیوه مدیریت	متمركز و از بالا به پایین	غیرمتمركز و متکی به مردم
سازمان کار	دولتی با بنگاه‌های مالی و سازمان‌های بزرگ	متنوع، شبکه‌ای و متناسب با اندازه اقتصادی
شیوه فعالیت	روابط رسمی و قانونی و اصل اعتبار در اجزاء اعتبار	ساده و بر اساس اصل شفافیت و اصل اعتماد

مآخذ: عبدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۸۵.

در دو دهه اخیر در بسیاری از کشورها تأمین مالی خرد، راهکار مناسبی جهت رفع پاره‌ای از مشکلات اقتصادی - اجتماعی اقشار فقیر و تهیدست مطرح شده است و برخی از کشورها در این زمینه به موفقیت‌های چشمگیری نیز دست یافته‌اند. تجربیات کشورهای مختلف نیز نشان می‌دهد که اعتبارات خرد می‌تواند به ارتقای کیفیت زندگی، درآمد، معیشت پایدار و کاهش فقر منجر شود. در جدول ۲، تجربیات بعضی از کشورها در زمینه اعتبارات خرد مطرح شده است.

جدول ۲- تجارب کشورهای مختلف در زمینه اعتبارات خرد

کشور	توضیحات
بنگلادش	شروع فعالیت اعتبارات خرد روستایی در این کشور به سال ۱۹۷۶ بی می گردد که حرکت خود را با هدف بهبود زندگی فقرای روستایی از راه فراهم کردن دسترسی آنان به اعتبارات، پس انداز، تسهیلات رفاهی و دیگر برنامه های اجتماعی آغاز کرده است. که در این زمینه ها به موفقیت زیادی دست یافتند.
هند	هند از جمله کشورهایی است که طی ۵۰ سال گذشته در جهت برنامه ریزی و استفاده ی بهینه از مدل های مختلف الگوهای اعتبارات خرد تلاش نموده و موفقیت بسیاری را نیز به دست آورده است که از جمله ی آنها می توان به بانم کلی توسعه روستایی و کشاورزی، انجمن زنان خویش فرما، گرامین بانک هند، موسسه توانمندسازی زنان روستایی و گروه های همیار هند اشاره کرد.
اندونزی	اندونزی: اندونزی در سه دهه گذشته شاهد توسعه موازی شهر و روستا و کاهش سریع فقر بوده است؛ ولی هنوز هم سطح درآمد بیشتر مردم این کشور پایین است و اکثریت مردم این کشور یا مجربان طرح های کوچک هستند و یا این که در واحدهای کوچک مشغول به کارند. از این رو تأمین اعتبارات خرد یکی از مهم ترین ابزارهای کمک به طبقات فقیر در کشور اندونزی است.
مصر	مصر: صنعت اعتبارات خرد در شمال آفریقا، نسبت به سایر مناطق جهان، صنعت جوانی محسوب می شود. بیشتر برنامه های اعتباری خرد در این منطقه، سرآغازشان به اواسط دهه ۱۹۹۰ برمی گردد. مصر در زمینه ی اعتبارات خرد در میان همسایگانش در شمال آفریقا پیشرو بقیه بوده است. این کشور با داشتن حدود ۹۱۰۰۰ عضو در این برنامه در سال ۱۹۹۹ بالاترین تعداد مشتریان فعال را دارد. مهمتر اینکه بیشتر نهادهای اعتباری خرد در مصر از بهترین روشها پیروی می کنند. این نهادها از سیستم مدیریت وام عالی، مشتریان وفادار و پابرجا و روش های حسابداری و مدیریت مالی مناسب برخوردارند. در نتیجه شماری از نهادهای اعتباری خرد در مصر کاملاً پایدار هستند و بقیه تقریباً به این هدف نزدیک شده اند.
مالزی	مالزی: به طور کلی، مالزی کشوری است که توانسته به سرعت رشد و توسعه یابد؛ به طوری که از آن به عنوان معجزه آسیایی ^۱ یاد می شود. این کشور توانسته است طی سال های ۱۹۹۵-۱۹۹۰ سرانه ی تولید ناخالص - داخلی خود را دوبرابر سازد و این در حالی بوده که تورم در سطح چهار درصد باقی مانده است. در این کشور قبل از اجرای برنامه های فقرزدایی، فقر در مناطق روستایی به طور گسترده ای نسبت به مناطق شهری وجود داشت، اما در نتیجه اجرای برنامه های جدید اقتصادی در این کشور، طی سال های ۱۹۸۵-۱۹۹۵ میزان جمعیت فقیر از ۴۵ درصد به ۱۵ درصد کاهش یافت.
چین	اعتبارات خرد در چین از سال ۱۹۹۰ در جهت کاهش فقر با بهترین تکنیک های بین المللی شروع شد و مورد توجه عموم قرار گرفت و طی ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۰ میلادی، بیش از ۳۰ میلیون کارآفرین در مناطق روستایی

^۱ . Asian Miracle

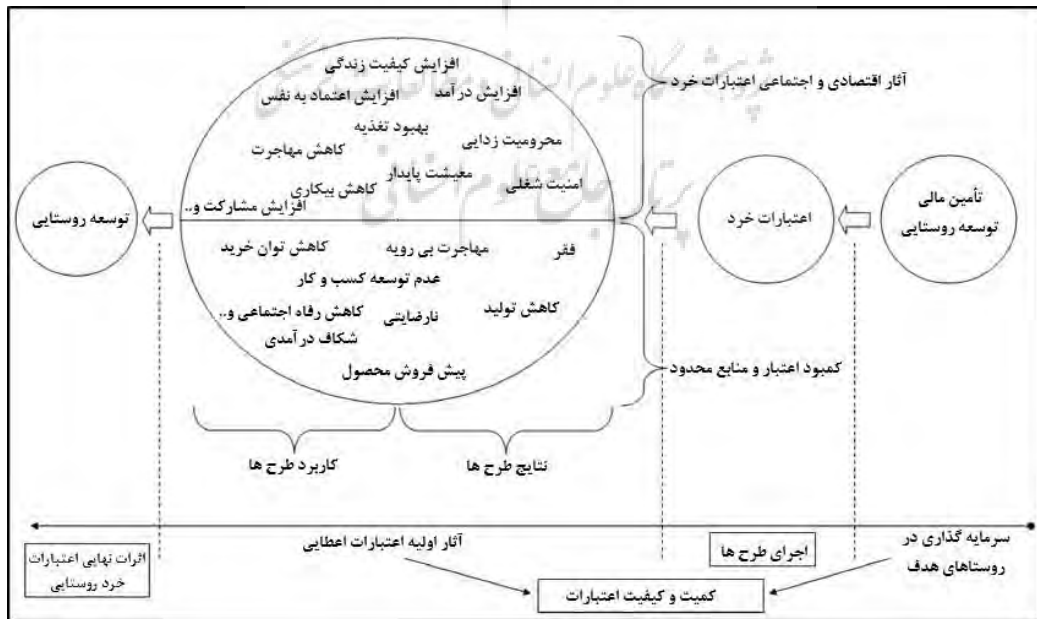
چین ایجاد شد. گسترش مؤسسات مالی و اعتباری در مناطق روستایی این کشور نقش بسزایی در ایجاد این تعداد شغل داشته باشد.

نیپال نیپال: نیپال از فقیرترین کشورهای دنیاست. شاخص توسعه انسانی آن ۰/۳۳۲ می باشد که در میان کشورها در رتبه های آخر قرار دارد. در سال های اخیر پیشرفت های این کشور در زمینه توسعه انسانی و اقتصادی (کاهش فقر و رشد تولید ناخالص) قابل توجه بوده است. یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر این موفقیت ها گسترش اعتبارات خرد می باشد.

ایران ایران: در ایران نیز همچون دیگر کشورها، نهادهای مختلفی به ارائه خدمات مالی خرد پرداخته اند تا بدین وسیله خانواده های فقیر را یاری کرده و امکان دسترسی آنها به خدمات مالی را فراهم آورند. این گونه نهادهای اعتباری، به سه دسته (نهادهای دولتی (رسمی) و اعتبارات خرد، نهادهای غیردولتی (غیررسمی) و اعتبارات خرد و سازمان های بین المللی و اعتبارات خرد)، تقسیم می شوند.

مأخذ: محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۳۶-۲۳۷، احمدآبادی، ۱۳۹۳: ۳۰-۳۸.

در برنامه اعتبارات خرد، موضوع اشتغال و کاهش فقر اهمیت بسزایی دارد. گروه هدف این نوع اعتبارات که بیشتر مختص افراد و خانواده های کم درآمد و محروم روستایی است باید در وهله اول با سازوکار مشخص جهت پدیدآوردن یک واحد کسب و کار جدید یا توسعه آن، تخصیص اعتبارات خرد صورت گیرد و در وهله دوم تأمین سرمایه در گردش و کاهش هزینه تولید را مدنظر قرار دهد. در مدل مفهومی تحقیق، چارچوب برنامه توسعه اعتبارات خرد روستایی در حالت اول تأمین مالی و اعتبارات خرد و کمیت و کیفیت آن که دربرگیرنده سرمایه گذاری در روستاهای هدف (ظرفیت شناسی)، است را شامل می شود. در مرحله دوم اجرای طرح ها مدنظر است و در مرحله سوم آثار اعتبارات خرد از جمله مزایا (کیفیت زندگی، محرومیت زدایی، افزایش درآمد و...) و معایب (مهاجرت بی رویه، عدم شکل گیری کسب و کار، فقر و...)، مورد بحث قرار می گیرد و در مرحله پایایی اثرات نهایی اعتبارات خرد بر توسعه روستایی یا عدم توسعه یافتگی بررسی می شود (شکل ۲).

شکل ۲- مدل مفهومی تحقیق

پیشینه تحقیق

خندکر و همکاران^۱ (۲۰۱۶)، با استفاده از داده‌های بلندمدت نشان دادند تا پایان سال ۲۰۱۰، حدود ۲٫۵ میلیون خانوار توانستند به‌صورت پایدار با استفاده از اعتبارات خرد از فقر رهایی یابند. بیدیشا و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، در تحقیقی با عنوان سنجش رابطه بین اعتبارات خرد، امنیت غذایی و تنوع غذایی در بنگلادش از طریق تجزیه و تحلیل‌های توصیفی و اقتصادسنجی، ضمن برشمردن اعتبارات خرد در تأمین غذایی افراد مورد تحقیق، اظهار داشتند که شواهد تجربی به نفع سیاست‌هایی است که اعتبار قابل‌دسترسی برای خانواده‌های فقیر در بنگلادش را تأمین می‌کند.

بختیاری و پاسبان (۱۳۸۳)، در تحقیقی به نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که اعتبارات بانک کشاورزی در کوتاه مدت بر اشتغال و در درازمدت بر سرمایه‌گذاری تأثیر مثبت داشته است. بنابراین حداقل در کوتاه مدت می‌توان با به‌کارگیری نظام اعتباری مناسب باعث توسعه فرصت‌های شغلی در این بخش شد. رضوانی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی به تحلیل اثرات اعتبارات خرد صندوق کارآفرینی امید بر پایداری اقتصادی روستایی در شهرستان نیشابور، پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که آرایه اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی تأثیر معناداری داشته و آن را بهبود بخشید است. جوانشیری و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان نقش اعتبارات خرد در توسعه روستایی نواحی کوهستانی و دشتی شهرستان مشهد، با روش توصیفی - تحلیلی به این نتیجه دست یافتند که میزان اثربخشی اعتبارات در بین ساکنین نواحی روستایی کوهستانی و دشتی تفاوت معناداری وجود ندارد و از نظر مشکلات و موانع دریافت وام و درجه رضایتمندی تفاوت معنی‌داری بین این دو ناحیه وجود دارد.

نعمت الهی و همکاران (۱۳۹۶)، در تحقیقی به نقش میانجی اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی و کاهش اثرات اقتصادی اجتماعی ریزگردهای پروژه بین‌المللی ترسیب کربن خراسان جنوبی، پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد، اعتبارات خرد اعطایی به بهبود شرایط اقتصادی - اجتماعی زنان روستایی منجر شده است. طبق نتایج حاصل شده، از دیدگاه زنان روستایی اعتبارات اعطا شده، بیشترین تأثیر را بر بعد موقعیت در جامعه‌ی زنان روستایی داشته است. نتایج تحقیق نشان داد توانمندسازی زنان روستایی با متغیرهای میزان درآمد ماهیانه، سن، میزان عضویت در صندوق‌های خرد، کفایت وام، مقدار وام و سطح تحصیلات زنان روستایی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری دارد.

ثانی حیدری و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان تحلیل اثرگذاری‌های اعتبارات خرد بر مؤلفه‌های توسعه پایدار روستایی شهرستان تربت جام با روش توصیفی - تحلیلی نشان داد که اثرگذاری اعتبارات خرد بر شاخص‌های پایداری اقتصادی و اجتماعی مثبت و بر شاخص محیط زیست منفی است.

غفاری و همکاران (۱۴۰۰)، در تحقیقی به نقش اعتبارات خرد طرح‌های اشتغالزایی بنیاد برکت در رفاه اجتماعی روستائیان استان یزد با روش توصیفی - تحلیلی، پرداخته‌اند. بررسی گویه‌ها نشان می‌دهد گویه میزان افزایش اشتغال در روستا با میانگین ۴/۱۸ توانسته است بنیاد برکت را به هدف خود یعنی رضایت از اشتغالزایی در مناطق روستایی برساند. همچنین نتایج گویه‌های سلامت حکایت از آن دارد که اشتغالزایی برای متقاضیان سلامت روحی بالایی را به ارمغان آورده و در کنار کاهش میزان افسردگی، امید به زندگی را در آنها افزایش داده است. علاوه بر این، اشتغالزایی منجر به افزایش آزادی بیشتر زنان و کاهش سختگیری به آنان شده است.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در داخل و خارج از کشور تحقیقات متعددی در راستای اثرات اعتبارات خرد بر توسعه شهری و روستایی، امنیت غذایی، مهاجرت، کیفیت زندگی و... صورت گرفته است. نتایج این تحقیقات گویای آن است که اعتبارات خرد یکی از شیوه‌های

1 . Khandker

2 . Bidisha

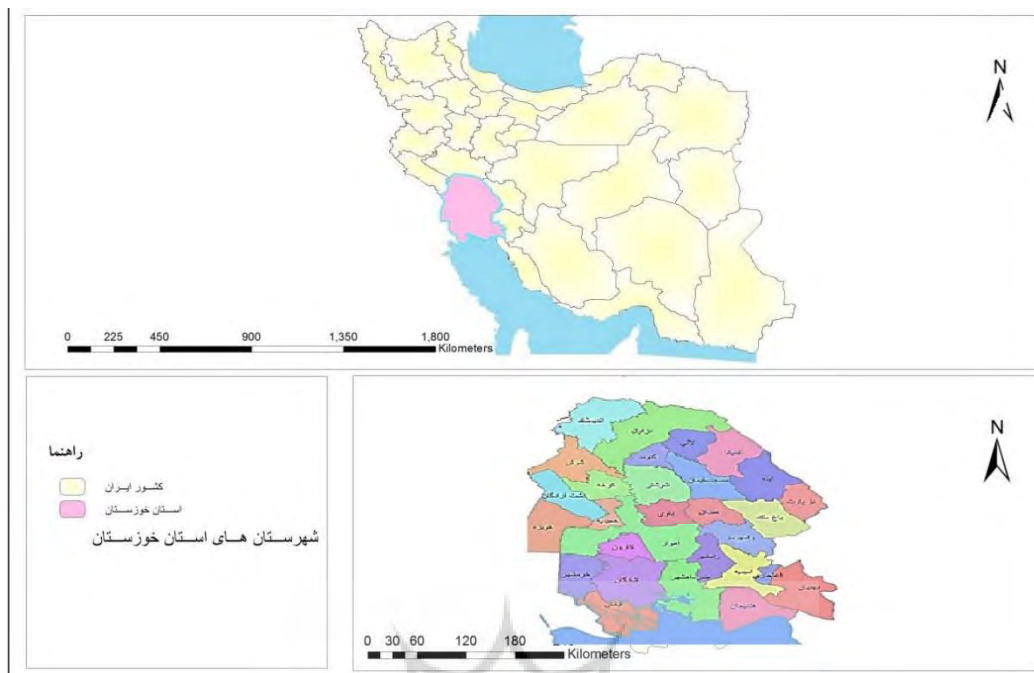
تأمین مالی جهت اشتغال‌زایی و کارآفرینی، محرومیت‌زدایی و افزایش درآمد و رفاه اجتماعی به شمار می‌رود. اثرات اقتصادی - اجتماعی اعتبارات اعطایی بنیاد برکت به دلیل نوپا بودن فعالیتش کمتر مورد توجه بوده است. در این تحقیق به دنبال آن هستیم تا با استفاده از اطلاعات میدانی مناطق هدف، اثرات اعتبارات خرد بر زندگی مردم را مورد بررسی قرار دهیم.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر ماهیت، نظری - کاربردی و از لحاظ روش مطالعه، توصیفی - تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه) بوده است. جامعه آماری تحقیق شامل افراد ساکن روستاهای شهرستان‌های ایذه، مسجدسلیمان، لالی، اندیکا و دزپارت (شکل ۳) می‌باشد که از اعتبارات خرد بنیاد برکت استفاده نموده‌اند؛ بنابراین سطح تحلیل روستا و واحد تحلیل افرادی روستایی استفاده‌کننده از اعتبارات خرد است. جهت تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. باتوجه به اینکه از سال ۹۸ تاکنون ۳۲۰۰ نفر تسهیلات بنیاد برکت را دریافت کرده‌اند، حجم نمونه ۳۴۰ نفر برآورد شد که مطابق با هر روستا (مجموعاً ۱۱ روستا)، پرسش‌نامه‌هایی به آن‌ها اختصاص داده شد. به دلیل ناهمگن بودن جامعه آماری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. پایایی پرسش‌نامه نیز بر اساس آلفای کرونباخ محاسبه گردید. جهت تجزیه و تحلیل اطاعات پرسش‌نامه از آزمون‌های آماری SPSS، بهره گرفته شد.

محدوده مطالعاتی

خوزستان استانی در جنوب غرب ایران است که جنوب آن در کرانه خلیج فارس قرار دارد. مساحت استان خوزستان ۶۴۰۵۷ کیلومتر مربع است و با جمعیتی برابر با ۵۰۹ ۷۱۰ ۴ نفر (۱۳۹۵) پنجمین استان پرجمعیت ایران محسوب می‌شود. مرکز استان خوزستان در سال ۱۳۰۳ از شوشتر به اهواز منتقل شد و از آن زمان تا کنون شهر اهواز مرکز این استان است. استان خوزستان در جوار خلیج فارس و اروندرود قرار دارد. این استان در جایگاه استراتژیک و ترانزیتی واقع شده است. خوزستان، پس از استان تهران، دارای بالاترین میزان تولید ناخالص در میان استان‌های ایران می‌باشد. از لحاظ تاریخی، خوزستان یکی از قدیمی‌ترین مناطق مسکونی فلات ایران محسوب می‌شود که پیشینه سکونت انسان در آن به ۲۷۰۰ سال پیش از میلاد مسیح و شکل‌گیری تمدن عیلام در هزاره سوم پیش از میلاد، بازمی‌گردد. خوزستان از شمال به لرستان، از شمال شرق و شرق به استان چهارمحال و بختیاری، از شمال غرب به ایلام، از جنوب شرقی به کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب به بوشهر و خلیج فارس و از غرب به کشور عراق محدود می‌شود.

شکل ۳- موقعیت جغرافیایی شهرستان های مورد مطالعه

یافته های تحقیق

بنیاد برکت از سال ۱۳۹۸ در مناطق مورد مطالعه فعالیت خود را شروع کرده که تاکنون توانسته خدمات ارزنده‌ای در جهت توانمندسازی اقتصادی - اجتماعی و محرومیت‌زدایی ارائه دهد. با توجه به ظرفیت و پتانسیل ۵ شهرستان، در ابتدا وام‌های خوداشتغالی بیشتر به مشاغل دامداری تعلق گرفت. اما در ادامه با توجه به افزایش قیمت نهاده، مشاغل فنی، صنایع دستی، خدمات کشاورزی، کشت علوفه، کارگاه‌های تولیدی، گردشگری و... مورد توجه قرار گرفت که با حمایت مالی خود و مشارکت مردمی، بیش از ۵۰۰ هکتار اراضی دیم به آبی تبدیل شدند، بیش از صد هکتار اراضی زیر کشت یونجه رفته‌اند. همچنین کارگاه‌های تولیدی پوشاک، صنایع دستی، بسته‌بندی عسل، فراوری محصولات کشاورزی و لبنی، مشاغل فنی و خدماتی و... ایجاد شده‌اند که توانسته‌اند تغییرات چشمگیری در این مناطق به وجود آورند.

بر اساس نتایج تحقیق ۱۷/۴ درصد جامعه آماری دریافت کننده تسهیلات خرد از رسته شغلی خدمات عمومی، ۲۲/۶ درصد مشاغل فنی، ۲۸/۵ درصد خدمات کشاورزی (آبیاری تحت فشار)، ۱۳/۸ درصد دامپروری، ۹/۱ درصد زراعت، ۲/۴ درصد صنعت توریسم و ۶/۲ درصد سایر مشاغل، بوده اند.

نظرات پاسخگویان نشان می‌دهد که میزان هماهنگی تسهیلات با نیاز طرح با بیشترین درصد در طیف متوسط قرار دارد. میزان همکاری عوامل اجرایی بنیاد برکت و بانک‌های عامل با اشتغال‌آفرینان با بیش از ۸۳ درصد نشان دهنده رضایت حداکثری مردم است. مدت زمان انتظار متقاضی، رضایت از بازپرداخت و شرایط اقساط، نظارت بر مصرف تسهیلات و توجه به دانش فنی آنان نیز با قرار گرفتن در طیف زیاد، از نظر پاسخگویان رضایت بخش بوده است (جدول ۳).

جدول ۳- یافته های توصیفی

طیف			گویه
زیاد	متوسط	کم	
۹/۷	۶۰/۳	۳۰	میزان هماهنگی مبلغ تسهیلات دریافتی با نیاز کسب و کار متقاضی
۸۳/۲	۱۳/۸	۲/۹	میزان همکاری عوامل اجرایی بنیاد برکت و بانک های عامل با متقاضی هنگام دریافت وام
۵۹/۹	۳۵/۹	۱۳/۲	مدت زمان انتظار برای دریافت وام از تقاضا تا دریافت
۵۳/۸	۳۴/۴	۱۱/۸	میزان سهولت مراحل پرداخت در راه اندازی طرح
۶۰	۳۷/۱	۲/۹	میزان رضایت از تعداد اقساط و فرایند بازپرداخت تسهیلات
۷۱/۲	۲۵/۶	۳/۲	تعداد دفعات نظارت بر مصرف وام دریافتی
۷۴/۴	۱۹/۱	۶/۵	میزان توجه به دانش فنی متقاضی در هنگام ارائه تسهیلات

همان طور که در جدول ۴ قابل مشاهده است میانگین هر گویه براساس قبل و بعد از دریافت تسهیلات نشان دهنده آن است که تسهیلات اعطایی بنیاد برکت بر گویه های، قدرت خرید، تنوع بخشی و پویایی اقتصاد روستایی، حس اعتماد به نفس، قدرت تصمیم گیری، مشارکت در فعالیت های اجتماعی، مشارکت نهادهای دولتی و محلی با مردم و تقویت روحیه کارگروهی، بیشترین اثرات مثبت و معنادار را داشته است.

گویه هایی چون کاهش بیکاری در طول سال، کاهش بیکاری اعضای خانوار، میزان مهاجرت از روستا به شهر و میزان آسیب های اجتماعی که بار منفی دارند در مناطق هدف با حمایت بنیاد برکت، روند کاهشی به خود گرفته اند. به طوری که میزان بیکاری از ۲/۳۸ به ۱/۵۷، میزان مهاجرت روستا به شهر از ۲/۰۲ به ۱/۴۲ و آسیب های اجتماعی از ۱/۸۷ به ۱/۳۲، رسیده است. نتایج فوق گویای اجرای دقیق سیاست های بنیاد برکت در راستای محرومیت زدایی و توانمندسازی جامعه میزبان است. نتایج آزمون t زوجی اما برای دو گویه، مهاجرت معکوس و افزایش مهارت فنی روستائیان علی رغم اثرگذار بودن اما سطح معناداری را نشان نمی دهد.

جدول ۴- اثرات قبل و بعد از دریافت تسهیلات بنیاد برکت بر توسعه مناطق هدف

سطح معناداری	بعد	شاخص	گویه	قبل از دریافت تسهیلات		بعد از دریافت تسهیلات	
				میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
		درآمد و پس انداز	میزان درآمد	۱/۴۰	۰/۶۰۴	۲/۰۵	۰/۵۶۱
		پس انداز	تنوع منابع درآمدی	۱/۳۵	۰/۶۰۸	۲/۰۵	۰/۶۳۱
			میزان تفاوت های درآمدی بین افراد	۱/۷۶	۰/۷۹۳	۱/۲۷	۰/۵۳۵
		اشتغال	میزان پس انداز	۱/۵۸	۰/۵۶۹	۱/۸۵	۰/۶۲۰
			تنوع شغلی	۱/۴۶	۰/۶۹۲	۱/۹۸	۰/۷۳۰
		اقتصادی	اشتغال زنان	۱/۸۶	۰/۶۱۸	۱/۶۶	۰/۷۰۴
		بیکاری	میزان بیکاری در طول سال	۲/۳۸	۰/۸۰۲	۱/۵۷	۰/۶۴۴
			میزان بیکاری اعضای خانوار	۲/۱۸	۰/۷۱۶	۲	۰/۷۲۰
		رفاه	استقلال مالی	۱/۳۵	۰/۵۴۷	۱/۹۶	۰/۵۶۶
		اقتصادی	بهبود تغذیه	۱/۴۳	۰/۶۵۵	۱/۹۸	۰/۶۲۱
			میزان قدرت خرید	۱/۴۸	۰/۶۸۴	۲/۱۰	۰/۶۳۹
			میزان دارایی های روستایی	۱/۷۰	۰/۷۲۱	۱/۹۰	۰/۵۴۷

امنیت شغلی	۱/۱۷	۰/۴۰۶	۱/۷۰	۰/۵۸۸	۰/۰۰۰
توسعه	۱/۵۸	۰/۶۰۱	۱/۹۲	۰/۸۲۸	۰/۰۰۰
کسب‌وکار	۱/۲۷	۰/۵۱۸	۲/۰۲	۰/۶۸۲	۰/۰۰۰
تنوع‌بخشی	۱/۲۴	۰/۴۸۳	۲/۱۲	۰/۶۵۳	۰/۰۰۰
بازاریابی	۱/۳۹	۰/۵۲۶	۱/۵۵	۰/۶۰۴	۰/۰۰۲
مهاجرت	۲/۰۲	۰/۷۳۴	۱/۴۲	۰/۶۳۵	۰/۰۰۰
شکل‌گیری مهاجرت معکوس	۱/۳۹	۰/۶۰۸	۱/۴۷	۰/۶۵۷	۰/۱۱۰
توانمندی	۱/۳۶	۰/۵۶۷	۲/۱۸	۰/۷۳۰	۰/۰۰۰
مدیریتی	۱/۸۰	۰/۷۵۹	۲/۱۸	۰/۷۳۰	۰/۰۰۰
میزان مهارت فنی	۱/۶۴	۰/۶۳۵	۱/۶۸	۰/۶۸۲	۰/۳۹۱
میزان آسیب‌های اجتماعی	۱/۸۷	۰/۷۱۶	۱/۳۲	۰/۶۵۰	۰/۰۰۰
کیفیت زندگی	۱/۵۳	۰/۶۲۵	۱/۹۴	۰/۵۶۰	۰/۰۰۰
مشارکت و همکاری	۱/۵۷	۰/۶۴۰	۲/۱۹	۰/۷۱۷	۰/۰۰۰
میزان مشارکت نهادهای دولتی و محلی با مردم	۱/۵۸	۰/۶۸۷	۲/۲۷	۰/۶۵۷	۰/۰۰۰
تقویت روحیه کارگروهی	۱/۵۷	۰/۵۶۲	۲/۲۹	۰/۶۵۴	۰/۰۰۰

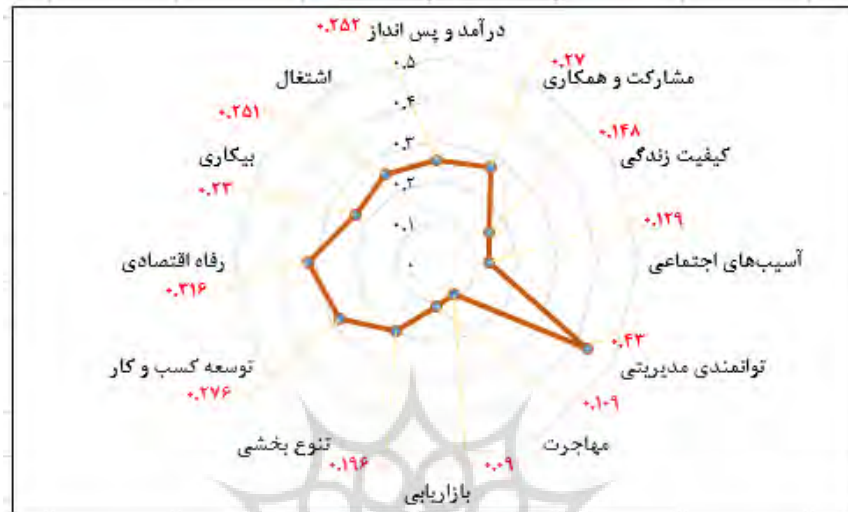
جدول ۵

نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان می‌دهد اعتبارات خرد بنیاد برکت توانسته بر توسعه اقتصادی - اجتماعی شهرستان‌های مورد مطالعه اثرگذار باشد. ضریب تعیین نشان می‌دهد که عملکرد حمایتی بنیاد برکت بر روستای هدف ۸۶ درصد تغییرات مثبت ایجاد کرده است. شاخص توانمندی مدیریتی با مقدار بتا ۰/۴۳۰، رفاه اقتصادی با ۰/۳۱۶ و توسعه کسب‌وکار با بتای ۰/۲۷۶ بیشترین تأثیر را از اعتبارات خرد پذیرفته‌اند. شاخص مهاجرت نیز با ۰/۰۹۰ و سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ تعیین‌کننده عدم رابطه معنادار است (جدول ۵).

جدول ۵- تأثیر اعتبارات خرد بنیاد برکت بر شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی منطقه مورد مطالعه

شاخص	ضرایب		ضرایب استاندارد	آماره t	سطح معناداری
	غیراستاندارد	B			
عرض از مبدأ	۰/۱۳۶	۰/۰۱۵	-	۹/۳۴	۱
درآمد و پس‌انداز	۰/۱۳۵	۰/۰۰۴	۰/۲۵۲	۳۸/۰۷	۰/۰۰۱
اشتغال	۰/۰۷۹	۰/۰۰۲	۰/۲۵۱	۳۷/۶۱	۰/۰۰۱
بیکاری	۰/۰۶۲	۰/۰۰۲	۰/۲۳	۲۷/۴۸	۰/۰۰۱
رفاه اقتصادی	۰/۱۶۵	۰/۰۰۴	۰/۳۱۶	۴۲/۰۹	۰/۰۰۱
توسعه کسب‌وکار	۰/۰۶۹	۰/۰۰۲	۰/۲۷۶	۳۴/۶۷	۰/۰۰۱
تنوع‌بخشی	۰/۰۴۵	۰/۰۰۲	۰/۱۹۶	۲۷/۲۴	۰/۰۰۱
بازاریابی	۰/۰۸۱	۰/۰۰۳	۰/۱۰۹	۲۴/۱۷	۰/۰۰۱
مهاجرت	۰/۰۸۵	۰/۰۰۲	۰/۰۹۰	۲۲۳۵	۰/۰۷۰

۰/۰۰۱	۵۱/۳۱	۰/۴۳۰	۰/۰۰۲	۰/۱۱۲	توانمندی مدیریتی
۰/۰۰۱	۱۹/۴۷	۰/۱۲۹	۰/۰۰۲	۰/۰۳۴	آسیب‌های اجتماعی
۰/۰۰۱	۱۹/۰۴	۰/۱۴۸	۰/۰۰۲	۰/۰۳۰	کیفیت زندگی
۰/۰۰۱	۳۱/۷۳	۰/۲۷۰	۰/۰۰۱	۰/۱۰۶	مشارکت و همکاری

شکل ۴- اهمیت نسبی اثرات اعتبارات خرد بر توسعه اقتصادی - اجتماعی مناطق هدف

باتوجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود، بیشترین رسته‌های شغلی که در شهرستان‌های ایذه، مسجدسلیمان، اندیکا، لالی و دزپارت با حمایت بنیاد برکت ایجاد یا توسعه پیدا کردند، خدمات عمومی (آرایشگاه، فروشگاه مواد غذایی، نانواپی و...)، خدمات فنی (فنی ساختمان، فنی خودرو، جوشکاری...)، خدمات کشاورزی (پمپاژ و انتقال آب به اراضی کشاورزی)، دامپروری (پرورش دام سبک‌وسنگین، پرورش زنبور و...)، زراعت (کشت گیاهان دارویی و علوفه)، گردشگری و سایر مشاغل از جمله صنایع تبدیلی و تکمیلی، صنایع دستی، گلخانه و... بوده‌اند.

در جدول ۶، به سنجش نقش وام‌های خود اشتغالی بنیاد برکت بر رسته‌های شغلی پرداخته است. نتایج حاصله نشان می‌دهد اعتبارات اعطایی به ترتیب توانسته بیشترین اثرات را بر خدمات کشاورزی و دامپروری با میانگین ۱/۹۱ از ۳، مشاغل فنی با ۱/۹۰، زراعت با ۱/۸۷، گردشگری با ۱/۸۶، دامپروری با ۱/۸۵، خدمات عمومی با ۱/۸۳ و سایر مشاغل با میانگین ۱/۷۶، داشته باشد و رضایتمندی بالاتر از حد متوسط روستائیان را در رسته‌های شغلی ایجاد یا توسعه‌ای فراهم کند.

جدول ۶- اثرات اعتبارات خرد بر رسته‌های شغلی انتخابی/توسعه‌ای شهرستان‌های مورد مطالعه

رتبه	انحراف از میانگین	میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار T	کل شاخص‌ها	رسته شغلی
۶	۰/۰۱۹	۱/۸۳	۰/۰۰۰	۵۹	۹۳/۴۷	خدمات عمومی	
۲	۰/۰۱۶	۱/۹۰		۷۷	۱۱۷/۴۵	مشاغل فنی	

۱	۰/۰۲۸	۱/۹۱	۹۷	۶۶/۶۷	خدمات کشاورزی و دامپروری
۵	۰/۰۱۹	۱/۸۵	۴۷	۹۳/۶۵	دامپروری
۳	۰/۰۱۴	۱/۸۷	۳۱	۱۲۶/۵۴	زراعت
۴	۰/۰۶۴	۱/۸۶	۸	۲۸/۷۵	گردشگری
۷	۰/۰۳۰	۱/۷۶	۲۱	۵۷/۸۹	سایر

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در دو دهه اخیر در بسیاری از کشورها، اعطای اعتبارات خرد (تأمین مالی خرد) راهکاری مناسب برای ایجاد فرصت‌های شغلی جدید به‌ویژه فعالیت‌های خوداشتغالی، و جهت مقابله با فقر و توانمندسازی افراد در مناطق کم‌درآمد مطرح شده است و برخی کشورها در این زمینه به توفیق‌های چشمگیری دست یافتند. چنین تجربه‌ای در کشورهای گوناگون بیانگر اثر این نوع اعتبارات و تسهیلات بر کاهش نابرابری‌ها و فقر از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی جدید است. در این تحقیق ضمن پرداختن به تعاریف و مفاهیم اعتبارات خرد و ارتباط میان آن و فقر و نابرابری، اثرات اعتبارات بنیاد برکت بر توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی استان خوزستان، بررسی شد. نتایج تحقیق نشان داده میزان رضایت وام‌گیرندگان از میزان مبلغ تسهیلات رضایت متوسطی داشته‌اند. میزان همکاری عوامل اجرایی بنیاد برکت و بانک‌های عامل با اشتغال‌آفرینان با بیش از ۸۳ درصد نشان‌دهنده رضایت حداکثری مردم است. مدت‌زمان انتظار متقاضی، رضایت از بازپرداخت و شرایط اقساط، نظارت بر مصرف تسهیلات و توجه به دانش فنی آنان نیز با قرارگرفتن در طیف زیاد، از نظر پاسخگویان رضایت‌بخش بوده است. نتایج آزمون t نیز نشان داده که تسهیلات اعطایی بنیاد برکت بر گویه‌های، قدرت خرید، تنوع‌بخشی و پویایی اقتصاد روستایی، حس اعتمادبه‌نفس، قدرت تصمیم‌گیری، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، مشارکت نهادهای دولتی و محلی با مردم و تقویت روحیه کارگروهی، بیشترین اثرات مثبت و معنادار را داشته است. گویه‌هایی چون کاهش بیکاری در طول سال، کاهش بیکاری اعضای خانوار، میزان مهاجرت از روستا به شهر و میزان آسیب‌های اجتماعی که بار منفی دارند در مناطق هدف با حمایت بنیاد برکت، روند کاهشی به خود گرفته‌اند. نتایج رگرسیون چندمتغیره حاکی از آن است که اعتبارات خرد بنیاد برکت توانسته بر توسعه اقتصادی - اجتماعی شهرستان‌های مورد مطالعه اثرگذار باشد.

در نهایت، نتایج نقش اعتبارات خرد بر موفقیت رسته‌های شغلی نشان می‌دهد اعتبارات اعطایی به ترتیب بیشترین اثرات را بر خدمات کشاورزی و دامپروری با میانگین ۱/۹۱ از ۳، مشاغل فنی با ۱/۹۰، زراعت با ۱/۸۷، گردشگری با ۱/۸۶، دامپروری با ۱/۸۵، خدمات عمومی با ۱/۸۳ و سایر مشاغل با میانگین ۱/۷۶، داشته باشد و رضایتمندی بالاتر از حد متوسط روستائیان را در رسته‌های شغلی ایجاد می‌کند یا توسعه‌ای، داشته است.

مطابق نتایج تحقیق از نظر پاسخگویان گویه‌های بیکاری، مهارت فنی و مهاجرت معکوس کمترین تأثیرپذیری را از اعتبارات خرد داشته‌اند. قطعاً پدیده بیکاری در کوتاه‌مدت ریشه‌کن نمی‌شود و نیاز است تا با برنامه‌ریزی‌ها و سرمایه‌گذاری‌های لازم این پدیده را کم‌رنگ کرد. مهارت فنی نیز با علاقه و انگیزه فرد و همچنین امکانات زیرساختی، زمان کافی و غیره ارتباط مستقیمی دارد. با وجود شرایط حاکم بر روستاها، قطعاً تقویت مهارت و دانش فردی در فرصت اندک اتفاق نمی‌افتد. شکل‌گیری مهاجرت معکوس که شاید یکی از اهداف مهم اعتبارات خرد روستایی باشد نیز وابسته به شرایط سنی، جنسیت، فاصله سکونت و دسترسی به امکانات، است و نمی‌توان صرفاً با اعطای تسهیلات خرد انگیزه مهاجرت معکوس را برای افراد فراهم کرد.

بر اساس پیش‌بینی صورت‌گرفته میزان جمعیت روستایی کشور از ۲۶ درصد در سال ۱۳۹۵ به ۱۵ درصد در سال ۱۴۳۰ خواهد رسید. علت مهاجرت و تخلیه روستاها در برنامه‌ریزی‌های غیرکارشناسانه و عدم توجه به امکانات و خدمات روستاها، مشکلات اقتصادی، اجتماعی و غیره خلاصه می‌شود. با توجه به نظر کارشناسان و متخصصان، ریشه اصلی مشکلات مناطق روستایی، مسئله اقتصاد است.

که باتوجه به خشکسالی‌های اخیر، تورم، بیکاری و... این مسئله تشدید شد و روستائیان به‌ناچار مجبور به تخلیه شدند و سکونت در شهرها را برگزیدند.

باتوجه به اهمیت عامل اقتصادی در کشورمان بیش از چند دهه است که سیاست اعتبارات خرد جهت تثبیت و نگه داشت جمعیت، توانمندسازی و محرومیت‌زدایی در روستاها اجرا می‌شود. این نوع اعتبارات علی‌رغم موفقیت‌های روزافزون، اما نتوانست از تخلیه جمعیت روستاها که مهم‌ترین رکن برنامه‌ریزی است، جلوگیری کند. یکی از عمده‌ترین علت‌های ناموفق بودن این سیاست‌ها، حمایت مالی از کسب‌وکارهای اشباع شده به‌جای کسب‌وکارهای جدید و خلاق بوده است.

مطابق موارد مذکور پیشنهاد می‌گردد به دلیل ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های بالقوه مناطق روستایی، کسب‌وکارهای جدید و کارآفرینانه متناسب با عوامل جغرافیایی هر منطقه مورد حمایت و توجه قرار گیرد. چرا که کسب‌وکار جدید، نوآوری را به بازار کار و تولید می‌آورد و مشاغل جدید ایجاد و بین روستائیان جو رقابتی شکل می‌دهد و آن‌ها را تشویق به سرمایه‌گذاری می‌کند. این عمل اشتغال‌زایی و گسترش کسب‌وکارهای جدید در مناطق روستایی را سبب می‌شود و چون بر اساس مزیت اقتصادی و بازار شکل می‌گیرند، معیشت پایدار و در نتیجه کیفیت زندگی روستائیان بهبود می‌دهند.

منابع

- احمدآبادی، حسن (۱۳۹۳)، تحلیل اثرات اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی (موردی: اعتبارات صندوق مهر امام رضا (ع) شهرستان نیشابور)، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران.
- بختیاری، صادق، پاسبان، فاطمه (۱۳۸۳)، نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی (موردی: بانک کشاورزی ایران)، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۴۶ (۱۲)، ۱۰۵-۷۳.
- بریمانی، فرامرز، نیک منش، زهرا، و خداوردی لو، سهیلا (۱۳۹۱)، بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی (موردی: دهستان لکستان شهرستان سلماس)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی ۱ (۱۰)، ۶۹-۸۲.
- ثانی حیدری، علیرضا، دانشور، محمود، شاهنوشی، ناصر، و صبوحی، محمود (۱۳۹۹)، تحلیل اثرگذاری‌های اعتبارات خرد بر مؤلفه‌های توسعه پایدار با به‌کارگیری رهیافت رگرسیون جورسازی بر پایه نمره تمایل و الگوریتم بوت استرپ، محله اقتصاد کشاورزی، ۱۴ (۹۳)، ۵۱-۶۴.
- جوانشیری، مهدی، بوزرجمهری، خدیجه، هراتی، ام البنین، و محمودی، حمیده (۱۳۹۶)، بررسی تطبیقی نقش اعتبارات خرد در توسعه روستایی نواحی کوهستانی و دشتی (موردی: دهستان‌های کارده و میان ولایت شهرستان مشهد)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۴ (۲)، ۱۵۷-۱۸۰.
- دهقانی، امین، جمینی، داود (۱۳۹۶)، سنجش وضعیت شاخص‌های کارآفرینی، تعیین‌کننده‌ها و راهکارهای توسعه آن در سکونتگاه‌های روستایی (موردی: شهرستان جوانرود)، فصلنامه فضای جغرافیایی، ۱۷ (۶)، ۲۳۷-۲۶۵.
- رحمانی فضلی، عبدالرضا، کاویانی، یونس (۱۳۸۸)، ارزیابی عملکرد بانک کشاورزی در واگذاری اعتبارات خرد روستایی، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۱ (۱۴)، ۱۲۵-۱۴۳.
- رضوانی، محمدرضا، دربان آستانه، علیرضا، و احمدآبادی، حسن (۱۳۹۴)، تحلیل اثرات اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی (موردی: صندوق کارآفرینی امید در شهرستان نیشابور)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۳ (۱)، ۲۰۹-۲۳۳.
- عبدی، عرفان، تقدیسی، احمد، و توکلی، جعفر (۱۴۰۰)، ارزیابی اثر اعتبارات خرد دولتی بر ابعاد اقتصادی کارآفرینی و اشتغال پایدار روستایی شهرستان جوانرود، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۱ (۴۲)، ۱۱۹-۱۳۶.
- محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، و احمدی، کبری (۱۳۹۳)، بررسی آثار اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی فقرای روستایی (موردی: دهستان غنی بیگلو شهرستان زنجان)، مجله جغرافیا و توسعه، ۱۲ (۳۵)، ۳۳۵-۳۴۷.

نعمت الهی، محمدجواد، کابلی، سیدحسن، یزدانی، محمدرضا، و محمدی، یاسر (۱۳۹۶)، نقش میانجی اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی و کاهش اثرات اقتصادی - اجتماعی ریزگردها (موردی: پروژه بین المللی ترسیب کربن خراسان جنوبی)، فصلنامه پژوهش های فرسایش محیطی، ۷ (۲۸)، ۱۰۲-۱۱۶.

Ganle, J. K.; Afriyie, K.; & A. Y. Segbefia. (2015). Microcredit: Empowerment and Disempowerment of Rural Women in Ghana, *World Development*, 66, 335-345.

Karimzadeh, H., Hoseini Shahpariyan, N. & Hosseini Kahnoj, S. R. (2019). Sustainability evaluation of rural settlements in South Donbaleh Roud Dehestan of Izeh County Using V-Promethee Technique and Fuzzy inference. *Journal of Research & Rural Planning*, 8(2), 59-76.

AkibKhan.; KhalidImran.; Bazlul.; H. Khondker.; Gazi Mohammad Suhrawardy. (2017). Role of credit in food security and dietary diversity in Bangladesh, *Economic Analysis and Policy*, 53, 33-45.

Salehi Kakhki, M., Jahani, M. Ghanbarzadeh, H. (2019). Identification and prioritization of factors affecting the creation of rural entrepreneurship opportunities in Iran. *Journal of Research & Rural Planning*, 8(4), 69-90.

UN Women Watch. (2011). Women, Gender Equality and Climate Change the Need for Gender Sensitive Responses to the Effects of Climate Change, Available at http://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/un.org/womenwatch/feature/climate_change/downloads/Women_and_Climate_Change_Factsheet.

UNCDF (2006). Building inclusive financial sectors that serve poor and low-income people, web document, UNCDF Microfinance.

World Bank. (2006). Microfinance in South Asia: Toward financial inclusion for the poor. Washington D.C., U.S.Pangraphics.